

TÜRK DİLİ BAHAR DÖNEMİ / 2022

TÜRK DİLİ - 2

15. HAFTA

KOMPOZİSYON BİLGİLERİ

KOMPOZİSYON BİLGİLERİ

Fransızcadan dilimize geçmiş olan “Kompozisyon” düzenlemek, parçaları bir araya getirmek, birleştirmek anlamlarına gelir. Kompozisyon bir konuyu, belli bir plan ve sıra çerçevesinde bütün yönleriyle sözlü veya yazılı olarak anlatma demektir. Kelimenin sözlük anlamı da zaten bir bütün oluşturma, tertip ve tanzim etme, sınıflandırmadır. Aslında kompozisyon günlük hayatımızın her safhasında karşımıza çıkmaktadır.

Kompozisyon, edebiyat, resim, müzik, heykeltıraşlık ve mimarlık gibi güzel sanat dallarında eldeki malzemeyi anlamlı bir bütün oluşturacak ve insana bir fayda sağlayacak şekilde bir araya getirme, birleştirme sanatıdır. Bir heykeltıraş heykelinde orantıyı, ressam resmindeki mesaja uygun ölçüyü esas aldığı gibi edebiyatçı da duygu, düşünce ve hayalleri, hareketleri ve olayları anlatmak için kompozisyona ihtiyaç duyar.

Edebiyat terimi olarak kompozisyon, söz ve yazıyla duygu, düşünce ve hayallerin, hareketlerin ve olayların uyumlu bir şekilde anlatılmasıdır. Bu açıdan edebiyatta kompozisyonu Yazılı Anlatım ve Sözlü Anlatım diye ikiye ayırmak mümkündür.

1. Yazılı Anlatım:

Modern bir insanda aranılan başlıca özelliklerden biri de yaşına göre edindiği tecrübe ve bilgi sayesinde mantıklı düşünebilme, herhangi bir şey hakkındaki duygu ve düşüncelerini doğru ve güzel olarak anlatabilme yeteneğini kazanmış bulunmaktır. Bu yetenek, edebî değeri yüksek eserleri okuma ve yazma çalışmalarıyla kazanılacak bir okur yazar kimliği demektir.

Peki, kazanılması gereken bir özellik, bir yetenek olan kompozisyon yazmak kolay mıdır? Bir konu etrafındaki bilgi, duygu ve düşüncelerimizi doğru ve güzel olarak başkalarına aktarmak bizim için kolay bir iş midir? Bu soruya olumlu cevap verebiliyorsak, o zaman problem yok demektir. Ama cevabımız olumsuz ise o zaman bu konu üzerine eğilip, bu yeteneği edinmeye çalışmaktan başka yol görünmemektedir. İnsan, görme duyusunu okuma, öğrenme ve yorumlama yeteneği haline getiren yegâne canlıdır. İnsanoğlu, yeryüzünde farklı dilleri meydana getirmiş, yazıyı icat etmiş ve her ikisinin öğrenilmesi için edebiyatı geliştirmiştir.

Bu sebeple kompozisyon için, seviyeli malzeme ve metotlu bir eğitimle kazandırılabilen bir alışkanlıktan ibarettir demek, sanıyorum yanlış olmaz.

Bir kompozisyonu yazmaya başlamadan önce ve yazdıktan sonra şu sorulara cevap aramalıyız, bulmalıyız:

1. Konuyu işlemekteki esas amaç nedir, niçin hazırlanmıştır?
2. Konuyu hazırlayabilmek için gerekli fikir ve malzeme var mı? Varsa bunlar nelerdir?
3. Düşünceler ve malzeme hangi sırayla verilirse mantıklı olur? Plânı nedir?
4. Düşünceler ve malzeme, konuyla ilgili bir şekilde ve bütün halinde ifade edilecek mi?

TÜRK DİLİ BAHAR DÖNEMİ / 2022

5. Konu bütün veya önemli yönleriyle ele alınmış mı? Gereksiz yerler var mı?
6. Düşünceler ve malzeme etkili, okuyucu veya dinleyicide ilgi uyandıracak bir şekilde verilmiş mi?
7. Yazı imlâ, noktalama ve dilbilgisi bakımından doğru mu?

Ayrıca yazı yazan kişinin Gözlem yapması, düşünmesi, okuması ve ana dilini iyi kullanması gerekir.

KOMPOZİSYONDA PLAN

Bir yazıda işlenecek fikirlerin liste halinde yazılıp hangi sıra ile işleneceğini belirtmeye plân denir. Düşüncelerin rast gele yerleştirilmemesi için plan yapılır. Birçok düşünce, zihnimizde bir anda uyanmaz. Sıralı ve tesirli olması ise hiç mümkün değildir. Bu yüzden yazacağımız konuyla ilgili aklımıza gelen konuları, düşünceleri bir yere kaydetmek gerekir. Daha sonra bunların nerede yer alacağı üzerine düşünmek ve vardığımız sonuçları da yazmak lâzımdır. Kompozisyonda planı ikiye ayırabiliriz.

1. Kâğıt Düzeni

Yazıda kâğıt düzeni en önemli unsurdur. Bir yazı içerik bakımından ne kadar zengin olursa olsun okumadan bu zenginliği kavrayamayız. Oysaki yazıya göz gezdirdiğimizde genel bir kanaate varırız. Bu sebeple bir yazıda içerik ne kadar önemliyse dış görünüş de o kadar önemlidir.

Bir yazıda kâğıdın üst, alt ve yanlarında birbirine orantılı boşluklar bırakmak gerekir. Yazının kâğıda dizilişinde paragraf ve satır başları aynı hizada olmalıdır.

Yazıda gereksiz yere yeni paragraflar yapılmamalı ve paragraf geçiş kurallarına özen gösterilmelidir. Yeni fikirlere geçilmediği müddetçe yeni paragraflar da yapılmamalıdır.

Yazıda imla ve noktalama işaretlerine dikkat etmek ve harflerin okunaklı yazılmasına özen göstermek gerekir.

2.Konu

Konunun Seçimi: Yazacağımız konunun ne olduğunu iyice belirlememiz gerekir. Konunun hangi yönlerini öne çıkaracağımızı; hangi yönlerini vermemiz gerektiğini bilmeliyiz. Konunun birinci derecede yakın yardımcı fikirleri nelerdir? Konuda işleyeceğimiz esas fikir nedir? Bu yazıyı yazmadaki amacımız nedir? Hangi noktalara yer vererek konunun dışına çıkmış oluruz? Yazıyı bu şekilde hazırlayabilmek için yeterli malzememiz var mı? Konu geniş mi, değil mi? Konuyu genişçe ele alırsak yazının sınırlarını zorlamış olur muyuz? Bu gibi sorulara önceden cevap vermemiz ve bu konuları baştan düşünmemiz gerekir. Bu bir ön çalışmadır; yazıyı yazmak için yapılan bir ön hazırlıktır. Eğer kendimizi bu konularda az çok bir birikime sahip görüyorsak yazıya başlayabiliriz.

Konunun Sınırlandırılması: Konunun sınırlanmasını bir örnekle açıklayalım: Meselâ geceyi konu olarak seçtiğimizi kabul edelim. Bu konu birçok bakımdan işlenebilir: *Gecenin*

TÜRK DİLİ BAHAR DÖNEMİ / 2022

güzelliği; gecenin sessizliği, gecenin karanlığı, gökyüzündeki yıldızları, ay ışığı; bahar, yaz, kış geceleri; gece yolculuğu; uykusuz geceler; geceye karşı olan duygularımız; gecenin hırsızlık vb. işler için uygunluğu . . . Bunların hepsinden bahsedecek olursak yazı karmakarışık bir hâl alır. Bu yüzden gece konusunu hangi yönden ele alacağımızı belirlemek gerekir. İşte bu belirlemeye konunun sınırlanması denilir.

Ana Fikrin Belirlenmesi: Konuyu belirleyip sınırladıktan, amacı ve ifade şeklini belirledikten sonra sıra, o konuyu anlatmak için yararlanacağımız malzeme ve fikirleri bulmaya gelir.

3. İçerik (Muhteva)

Bu konuda tabii ki kendi düşünce, duygu, gözlem, tecrübe ve bilgilerimize öncelik vereceğiz. Ancak, bunların yetmeyeceğini peşin olarak kabul etmeliyiz. Bu sebeple yeterli malzeme toplamak için okuma yoluna başvurmalıyız. Bu yolla başkalarının düşünce, gözlem ve tecrübelerinden de faydalanmış oluruz. Böylece düşüncelerimiz zenginleşir, belirsiz fikirler açıklık kazanır, eksik olanlar tamamlanır. Yalnız başkalarının fikirlerinden faydalanırken dikkatli olmak gerekir. Başkalarının fikirlerini ve ifadelerini olduğu gibi değil, kendi cümlelerimizle aktarmalıyız. Eğer bir kimsenin fikirlerini aynen alıyorsak kendimize mal etmeyip tırnak içinde vermeli ve kaynaklarda da eseri mutlaka kaydetmeliyiz.

4. Yardımcı Düşüncelerin Sıralanması

Yazıda, ana fikri destekleyen ve onu değişik açılardan tamamlayan düşünceler yardımcı düşüncelerdir. Bir yazının temelinde daima ana fikir vardır. Yardımcı düşünceler yazının değişik yerlerine bir plan dahilinde yerleştirilebilir. Yazar yardımcı düşünceleri önceden bir plan dahilinde nerelere yerleştireceğini iyi bilmelidir.

5. Yazı Başlığı

Yazıya başlık seçmek çok önemlidir; çünkü başlık işlenen fikre uygun olduğu takdirde, yazının bütününe daha tesirli kılar. Yazıda işlenecek düşüncelerin izlerini taşıdığından, yazanı işlenecek konudan uzaklaşmamaya, konuya bağlı kalmaya zorlar. Başlık konu demek değildir. İyi bir başlık konuyu değil, kompozisyonun ana fikrini verir. Başlık, ana fikrin içerdiği her şeyi ifade edemez; sadece ana fikrin özünü taşır. Başlık yanıltıcı ve abartılı olmamalı; kısa ve gösterişsiz olmalıdır. İyi başlık kullanabilmek için tanınmış yazarların bulduğu başlıklara dikkat etmek faydalı olur.

TÜRK DİLİ BAHAR DÖNEMİ / 2022

Özet

Fransızcadan dilimize geçmiş olan “Kompozisyon” düzenlemek, parçaları bir araya getirmek, birleştirmek anlamlarına gelir. Kompozisyon bir konuyu, belli bir plan ve sıra çerçevesinde bütün yönleriyle sözlü veya yazılı olarak anlatma demektir. Kelimenin sözlük anlamı da zaten bir bütün oluşturma, tertip ve tanzim etme, sınıflandırmadır. Aslında kompozisyon günlük hayatımızın her safhasında karşımıza çıkmaktadır.

Kompozisyon, edebiyat, resim, müzik, heykeltıraşlık ve mimarlık gibi güzel sanat dallarında eldeki malzemeyi anlamlı bir bütün oluşturacak ve insana bir fayda sağlayacak şekilde bir araya getirme, birleştirme sanatıdır. Bir heykeltıraş heykelinde orantıyı, ressam resmindeki mesaja uygun ölçüyü esas aldığı gibi edebiyatçı da duygu, düşünce ve hayalleri, hareketleri ve olayları anlatmak için kompozisyona ihtiyaç duyar.